

HORVÁTH Margit: Népművelő-könyvtárosok a pályán. Zétényi Imre munkájának felhasználásával írta: —. Bp. NPI, 1978. 306 p.

Két és félezren szereztek könyvtárosi oklevelet a tanítóképzés keretében a hatvanas évek elejétől napjainkig. Mi lett belőlük? Milyen pályát választottak, milyen körülmények közé kerültek, hogyan állták meg helyüket? És végül: megmaradtak-e választott pályájukon? Ezekre a kérdésekre kereste a választ 1974-ben két párhuzamosan folytatott vizsgálat: az egyiket a Debrecenben végzett hallgatók körében ZÉTÉNYI

Imre vezette, a másikat Szombathelyen HORVÁTH Margit. A két vizsgálat eredményeinek jelen összefoglalása adatokban gazdag, gondolatébresztő, érdekes olvasmány. Hármastükör: tükre egy nemzedék sorsának, tükre az oktató intézmények munkájának, de tükröződnek benne a könyvtáros hivatás általánosabb kérdései is. E recenzió írója az utóbbival szeretne foglalkozni: a szakmát közelebből érintő adatokkal és problémákkal.

Az első kérdés: kiből rekrutálódik a szakma? Kik jelentkeztek könyvtáros-népművelőnek? Bár a vizsgálat csak egy bő évtizedet fogott át (az 1962/63-tól 1974-ig végzeteket mérte reprezentatív kérdőíves módszerrel), ez idő alatt is mélyreható változás figyelhető meg. Induláskor a nappali képzési forma volt az uralkodó, majd a levelezők száma évről-évre emelkedett, és — egészítsük ki a kötetben már nem szereplő adatokkal a sort — az elmúlt években e képzési formában egyeduralkodóvá vált. Milyen következményekkel jár ez? Idézem a szerzőt: „Nappali tagozatra a sokszoros túljelentkezés miatt csak viszonylag magas pontszám esetén lehetett bejutni. A levelező tagozat viszont széles kaput nyitott a minimális színvonal előtt ... a küszöb 10 pont volt.” A megfigyelt időszakban megváltozott a levelezők összetétele is. Az indulás éveiben a szakma idősebb dolgozói jelentkeztek. „Kitartóbbak, állhatatosabbak voltak, jobban, eredményesebben tanultak.” Később viszont a néhány éve érettségizett, főiskolára fel nem vett fiatalok jelentkezése vált tipikussá, akik közül csak 37 % jött a könyvtári vagy népművelési szakmából. A képzés — és ezen keresztül a szakma — fokozatosan veszített presztizséből. Jellemző, hogy az indulás éveiben a jelentkezők 50 %-a férfi volt, jelentkezésük azonban évről-évre csökkent. A ma könyvtárakban dolgozó egykorú hallgatóknak csak 14 %-a férfi.

Tanulságosak ezek az adatsorok és megállapítások könyvtárosképzési rendszerünk egészére nézve is: a szakemberhiány gyors enyhítésére létrehozott levelező képzés elburjánzása más területen súlyos problémákat okoz. Amit a réven nyerünk, a vámon kétszeresen elveszítjük. A könyvtárosképzés valamennyi területén — egyet kell értenünk a szerzővel — „a jobb presztizs előfeltétele a nappali képzés arányának emelése.”

A diplomát szerzetteknek 35 %-a dolgozik könyvtárban. Művelődési házban kevesebben: 26 %. A legtöbben „egyéb közművelődési” munkakörben helyezkedtek el: a közművelődés irányító apparátusában, politikai és tömegszervezetekben, a tömegközlésnél stb. (36 %). Mit nyertek, mit vállaltak azok, akik a könyvtárat választották?

Legkönnyebben azt tudjuk a felmérés nyomán meghatározni, amit szakmánk nem nyújtott, illetve amit a többi munkaterületnél szerényebben nyújtott. Ilyen mindenekelőtt a hivatali előmenetel. A könyvtárban dolgozók túlnyomó többsége (86,5 %-a) beosztottként dolgozik. Közülük a legtöbben megyei, illetve fővárosi könyvtárban (43 %), kevesebben városi könyvtárban (25,5 %), legkevesebben községi vagy üzemi könyvtárban (18 %). A „vezető” kategóriába túlnyomórészt községi könyvtárak vezetői tartoznak, más csak elvétve akad. Ugy látszik, a könyvtárban nehéz karriert csinálni. Ez a jelenség a szerzőnek is feltűnik. „A könyvtári munkaterületen feltűnően magas a beosztottak aránya ... egy sem dolgozik irányító munkaterületen, s a vezetők száma is minimális. Ez különösen meglepő, hiszen az országos jellegű közművelődési irányító szervek, a tanácsok, a politikai és tömegszervezetek jelentős számú vizsgált személyt bíztak meg vezetői feladatokkal.” Hozzátehetjük: a művelődési házak is csaknem háromszor annyit; de a jelenség okainak elemzése túllépné egy könyvismertetés kereteit.

Igen hátrányos a könyvtárosok anyagi helyzete is. Átlagkeresetük 1974-ben 2259 Ft volt, 450 forinttal alacsonyabb a végzetek átlagánál, több mint 400 forinttal alacsonyabb a művelődési házak dolgozóinál és csaknem ezer forinttal alacsonyabb az irányító apparátusban dolgozóknál. S úgy tűnik, hogy a tanárképző főiskolai könyvtári államvizsga lehetőségének megnyitása előtt a továbbtanulás lehetőségeinek terén is hátrányos helyzetben voltak. Amíg az irányításban dolgozók 54–61 %-a tanult tovább, a művelődési otthonban dolgozóknak 31,5 %-a, addig a könyvtárosoknak csak 27 %-a. Az egyetem könyvtáros szakára az összes végzettnek 4 %-a jutott be. — Ö s s z e g e z v e mindezt, a statisztikai táblázatok soraiból egy szerény anyagi juttatással dotált szerény státuszt elfogadó, abból kitörni továbbtanulással sem akaró vagy tudó réteg képe bontakozik ki. És még valami, ami a fentieket is új megvilágításba helyezi: a hivatáshoz való kötődés.

Nincs még egy foglalkozási csoport a vizsgáltak között, mely annyira kötődne hivatásához, mint a könyvtárosok. Nemcsak arról van szó, hogy ők változtattak legritkábban munkahelyet; a fluktuáció hiánya önmagában a kellő dinamizmus hiányát is jelenthetné, hiszen a megkérdezettek legtöbbször magasabb munkakör kedvéért cseréltek állást. A könyvtárosok azok, akiknek legkevésbé áll szándékukban hivatást változtatni, és arra a kérdésre: „Ha most választana pályát, hogyan választana?” — a könyvtárosok közül válaszolják a legtöbben: „Ismét ugyanezt.” A tanulmány szerzője úgy összegzi ezt a jelenséget: „A könyvtárosok objektív és szubjektív szempontból egyaránt előnytelenebb helyzetben vannak a más közművelődési munkakörben dolgozóknál, mégis a legnagyobb arányban — 90 % — jelentik ki, hogy nem áll szándékukban hivatást változtatni.” A szakmához való erőteljes kötődés okai további elemzést érdemelnének, ténye azonban a statisztikai sorok tükrében tagadhatatlan.

KATSÁNYI Sándor